

European
Network on
Statelessness

BESCHERMING VAN STAATLOZEN TEGEN ARBITRAIRE DETENTIE

IN NEDERLAND

SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN

Naar schatting zijn wereldwijd ongeveer 10 miljoen mensen staatloos, wat volgens het Staatlozenverdrag van 1954 betekent dat iemand “door geen enkele Staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd”. Een nationaliteit is vaak getypeerd als ‘het recht op rechten’, en staatloosheid is dan ook een bijtende worsteling die bijna ieder aspect van het dagelijks leven kleurt. In Nederland werd in 2014 al meer dan 10% van de asiolverzoeken gedaan door staatlozen, en als gevolg van de toename van het aantal asiolverzoeken in 2015 stijgt de grootte van het probleem ook in absolute zin snel. In de context van vreemdelingendetentie is de bescherming van personen die niet kunnen worden teruggestuurd naar hun veronderstelde herkomstland overigens vaak net zo problematisch als die van feitelijk staatlozen.

Er is in de afgelopen jaren sprake geweest van grote veranderingen in Nederland, zowel op het gebied van staatloosheid als in het gebruik van vreemdelingendetentie. In 2011 al presenteerde UNHCR het rapport “Staatloosheid in Nederland” met daarin aanbevelingen over de vaststelling en registratie van staatlozen, het naleven van de staatloosheidsverdragen en de verbeterde bescherming voor deze groep. Hoewel de Nederlandse overheid de belangrijkste aanbevelingen aanvankelijk verwierp, veranderde zij haar positie toen de Adviescommissie Vreemdelingenzaken (ACVZ) de bevindingen bevestigde in een eigen rapport. De Nederlandse regering heeft inmiddels, naast enkele andere hervormingen, een procedure aangekondigd om staatloosheid officieel vast te stellen.

WETGEVING EN BELEID OVER STAATLOOSHEID EN DETENTIE

Het recht op een nationaliteit en de bescherming van staatlozen ligt besloten in een groot aantal internationale en regionale verdragen die Nederland heeft ondertekend, waaronder het Verdrag inzake burger- en politieke rechten; het Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie; de VN kinder- en vrouwen verdragen; de staatloosheidsverdragen uit 1954 en 1961 en het Europees Verdrag inzake Nationaliteit. Ook het gebruik van (administratieve) detentie is gereguleerd door een verscheidenheid aan documenten, waaronder het Verdrag inzake burger- en politieke rechten; het Europees mensenrechtenverdrag en de EU

Terugkeerrichtlijn. Al deze instrumenten beschermen tegen het arbitrair gebruik van detentie.

De nationale wetgeving van Nederland schiet echter nog altijd tekort, en voldoet nog niet overal aan internationale verplichtingen. De Vreemdelingenwet 2000, waarin het gebruik van vreemdelingendetentie is vastgelegd, schenkt geen aandacht aan de kwetsbaarheid van staatlozen. Artikel 59 van de wet staat het gebruik van detentie toe met het oog op uitzetting en wanneer dit in het belang van de openbare orde of de nationale veiligheid is. Detentie is alleen toegestaan wanneer er een reële kans op uitzetting bestaat, en wordt opgeheven zodra iemand “te kennen geeft Nederland te willen verlaten en hiertoe voor hem ook gelegenheid bestaat”.

Vanwege aanhoudende kritiek zal Artikel 59 in de nabije toekomst worden gewijzigd. Vreemdelingendetentie is dan alleen nog toegestaan als uiterste maatregel die alleen mag worden toegepast wanneer het vast staat dat er geen minder ingrijpend alternatief mogelijk is. Ook zal er een onderzoeksplicht rusten op de instantie die detentie oplegt om te zoeken naar een minder dwingend alternatief; zal detentie altijd “zo kort mogelijk” duren; en vereist de detentie van kwetsbare groepen extra motivering. De voor staatlozen bijzonder problematische passage dat detentie pas wordt opgeheven wanneer uitzetting mogelijk is, is geschrapt. Wanneer deze voorgestelde wijzigingen in Artikel 59 daadwerkelijk worden aangenomen brengt dit de Nederlandse wetgeving een stuk dichterbij internationale vereisten. Niettemin bestaan er nog altijd serieuze zorgen, die vooral betrekking hebben op de specifieke problemen die staatlozen (en zij die het risico hierop lopen) vaak ervaren.

STATISTIEKEN OVER STAATLOOSHEID EN DETENTIE

In 2014 telde het Centraal Bureau voor de Statistiek 1,978 staatlozen in Nederland. Echter, vanwege de bijzonder gebrekkige registratieprocedures moet dit aantal met een behoorlijke korrel zout worden genomen. Hetzelfde geldt voor de enorme groep personen van “onbekende nationaliteit”: 80,643 mensen stonden in 2014 als zodanig bekend. Hoewel dit getal een onbekend aantal staatlozen verbergt, betreft dit waarschijnlijk vooral migranten die geen papieren hadden op het moment dat ze zich in hun gemeente registreerden.

Niettemin, elke poging om accurate statistieken over staatloosheid te verzamelen worden gehinderd door het feit dat Nederland nog altijd geen vaststellingsprocedure kent.

De detentiec capaciteit in Nederland piekte in 2007, toen 12,485 personen vast zaten in ruim 3,000 cellen. Echter, in 2016 zal Nederland nog slechts 933 cellen tellen. De gemiddelde detentieduur ligt op ongeveer 70 dagen; een flinke daling ten opzichte van de vroege jaren 2000, maar nog altijd twee keer meer dan gebruikelijk was in de jaren negentig. Uit dit onderzoek blijkt ook dat personen met een bepaalde afkomst aanzienlijk vaker lang worden gedetineerd, onder andere omdat ze veel meer problemen ervaren in het verkrijgen van nieuwe of vervangende documenten (zie hoofdstuk 3d van het volledige rapport).

ONDERZOEKSRISULTATEN

Uit uitgebreid bronnenonderzoek, juridische analyse en vele interviews met betrokkenen, blijken de volgende punten van zorg rondom de detentie van staatlozen in Nederland:

a) Identificatie- en vaststellingsprocedures

Hoewel een procedure om staatloosheid formeel vast te stellen al in september 2014 door de Staatssecretaris werd aangekondigd, is hier nog altijd weinig over bekend – behalve dat vaststelling van staatloosheid niet automatisch zal leiden tot een verblijfsvergunning (in tegenstelling tot alle twaalf andere landen die op het moment een dergelijke procedure kennen). Dit is bijzonder problematisch, omdat toegang tot nagenoeg alle sociale voorzieningen en betekenisvolle deelname aan de samenleving in het algemeen gekoppeld zijn aan wettig verblijf. Totdat de vaststellingsprocedure gereed is zullen staatlozen hun heil moeten blijven zoeken bij de bestaande ‘buitenschuldprocedure’. Hiermee kan een eenjarige vergunning worden verstrekt aan personen die aantoonbaar Nederland niet kunnen verlaten, hun oprechte inspanningen om te vertrekken ten spijt. De buitenschuldprocedure ligt om verschillende redenen echter al lange tijd onder vuur: vanwege de zware en eenzijdige bewijslast; het zeer lage aantal toekenningen; de afwezigheid van officiële erkenning van staatloosheid en de daarmee geassocieerde problemen om rechten op te eisen die zijn vastgelegd in de staatloosheidsverdragen; de aanzienlijke discretionaire bevoegdheid die is toegekend aan de immigratiedienst; het vereiste dat er geen onzekerheid bestaat over de identiteit en nationaliteit van de aanmelder; en tot slot de noodzaak om eerst een (vaak kansloze) asielprocedure te doorlopen.

b) Besluitvorming omtrent opleggen van detentie

Het recht op een eerlijk proces is stevig verankerd in Nederlandse wetgeving en procedurele waarborgen zijn adequaat. Nadat een terugkeerbesluit is uitgevaardigd wordt het proces van uitzetting in gang gezet en kan een hulpofficier van justitie zo nodig detentie opleggen. Deze beslissing moet binnen enkele weken aan een rechter worden voorgelegd, en de rechtbank zal binnen twee weken na de zitting oordelen. Na zes maanden is een tweede rechterlijke toets verplicht, als de autoriteiten besluiten om de detentie (met maximaal twaalf maanden) te verlengen. Gedetineerden kunnen gedurende hun gevangenschap te allen tijde een rechter vragen om de rechtmatigheid van hun detentie te toetsen. Echter, uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat het detentiebesluit lang niet altijd wordt onderworpen aan een grondige toets over de kans van slagen van uitzetting, noch aan een realistische inschatting van de tijd die hiervoor nodig zou zijn.

c) Duur van detentie

Het EU Terugkeerbesluit biedt een aantal helder afgebakende instructies over de maximale duur van detentie. Alle richtlijnen zijn overgenomen in Nederlandse wetgeving: detentie zal aanvankelijk niet langer duren dan zes maanden, maar mag verlengd worden met een jaar na een rechterlijke toets. Deze verlenging mag worden goedgekeurd wanneer iemand uitzetting “ontwijkt of belemmert” of omdat “de nodige documentatie uit derde landen op zich laat wachten”. Met name dit tweede criterium is voor staatlozen potentieel zorgwekkend. Echter, omdat het zicht op uitzetting een sleutelrol vervult in Nederlandse wetgeving en jurisprudentie blijkt dit niet per se het geval. Desalniettemin wordt het begrip ‘zicht op uitzetting’ over het algemeen ruimhartig geïnterpreteerd door zowel immigratieautoriteiten als de rechterlijke macht. Dit leidt in veel gevallen tot langdurige detentie zonder dat het gestelde doel (uitzetting) wordt bereikt.

d) Uitzetting en (her)documentatie

De Nederlandse Staat stelt zich al jaren op het standpunt dat vrijwillige terugkeer altijd mogelijk is, ook al wijzen legio voorbeelden uit de praktijk op het tegendeel. Dit standpunt is extra schadelijk omdat het ieder besluit tot detentie beïnvloedt: als vrijwillige terugkeer altijd mogelijk is, zal het zicht op uitzetting ook eerder bestaan, waarmee detentie is gelegitimeerd. Autoriteiten nemen met regelmaat aan dat uitzetting voor een gehele bevolkingsgroep mogelijk is op basis van verkregen documenten voor één individu uit deze groep. Bovendien kan het in extreme gevallen jaren duren voordat sommige diplomatieke vertegenwoordigingen hun vermeende burgers voorzien van de voor uitzetting benodigde reisdocumenten – als ze dit überhaupt al doen. De consequenties hiervan lijken te worden onderschat door instanties die detentie opleggen.

e) Alternatieven voor detentie

De Nederlandse regering heeft toegezegd aanzienlijk vaker naar alternatieven voor detentie te zullen zoeken. Dit is een flinke stap in de goede richting en bovendien essentieel om arbitraire detentie te voorkomen, aangezien onnodig gevangenschap per definitie arbitrair is. De intentie wordt gestaafd door de voorgestelde veranderingen aan Artikel 59 van de Vreemdelingenwet. Helaas wordt in de huidige noch toekomstige wetgeving gespecificeerd hoe de plicht om alternatieven te onderzoeken is gegarandeerd in individuele gevallen – ook niet voor staatlozen.

f) Kinderen, families en kwetsbare groepen

Het beleid ten aanzien van kinderen, families en kwetsbare groepen is in vier jaar tijd enorm veranderd. In 2011 werd aangekondigd dat alleenstaande minderjarigen niet langer zouden worden vastgezet. In 2014 bepaalde de regering dat geen enkel kind mag worden gedetineerd, en werden nieuwe gesloten voorzieningen aangekondigd met een speciaal kindvriendelijke regime. In algemene zin heeft de regering gesteld dat alternatieve maatregelen kunnen worden gezocht voor mensen met een lichamelijke beperking, medische problemen of voor ouderen, maar dat detentie nog altijd gerechtvaardigd is als andere vormen van toezicht niet tot terugkeer hebben geleid.

g) Omstandigheden in detentie

De leefomstandigheden in detentiecentra blijven reden tot zorg: gedetineerden worden regelmatig 16 uur per dag op cel gehouden, zonder dat duidelijkheid bestaat over het moment van hun vrijlating. In tegenstelling tot strafrechtelijk gedetineerden hebben mensen in administratieve detentie geen toegang tot werk of onderwijs. Bezoek is strikt gereguleerd en bezoekers moeten geldige identificatie tonen; vaak onmogelijk voor staatlozen. Tot aan maart 2015 behoorde visitatie tot het standaard protocol. Bijzonder laakbaar is het routineuze gebruik van isolatiecellen als disciplinaire maatregel, ter (zelf)bescherming of ordehandhaving. Dit overkwam 379 personen tussen januari en oktober 2014.

h) Vrijlating en herhaalde detentie

Wanneer detentie wordt opgeheven leidt dit niet tot legaal verblijf, ook al is uitzetting onhaalbaar gebleken. Herhaalde arrestatie blijft mogelijk en als gevolg heeft 27% van de gevangenen in vreemdelingendetentie ten minste één keer eerder vastgezet. Bij gewijzigde omstandigheden is het volgens de Vreemdelingencirculaire zelfs toegestaan om mensen “onmiddellijk aansluitend aan de opheffing opnieuw in bewaring te stellen”. Alhoewel er duidelijke beperkingen gelden voor de maximale duur van iedere individuele detentieperiode, zet de praktijk van herhaalde detentie deze waarborg zwaar onder druk. Dit geldt in het bijzonder voor personen waarvan uitzetting moeilijk of onmogelijk blijkt.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Ondanks een aantal bijzonder positieve ontwikkelingen in de afgelopen jaren, blijven staatlozen in Nederland een aantal diepgewortelde problemen tegenkomen. De procedurele oplossingen voor hun situatie zijn nog altijd veel te beperkt. Hun zaak wordt vaak bekeken vanuit een ontoepasselijk asielperspectief. Met name de situatie van staatlozen die niet óók vluchteling zijn wordt regelmatig verkeerd begrepen. Echter, misschien is de grootste uitdaging dat autoriteiten niet erkennen dat terugkeer voor staatlozen doorgaans inherent onmogelijk is. Het feit dat detentie alleen mag worden opgelegd wanneer er een helder zicht op uitzetting bestaat, impliceert een verplichting om staatloosheid uit te sluiten voordat het besluit om te detineren wordt genomen. Een toekomstige vaststellingsprocedure zou een cruciale rol kunnen spelen in het voorkomen van opsluiting van mensen die per definitie niet kunnen worden uitgezet. Sowieso wordt het zicht op uitzetting te gemakkelijk verondersteld (bijvoorbeeld op basis van één geslaagde uitzetting) en worden persoonlijke omstandigheden – waaronder het juridisch relevante gegeven van staatloosheid – onvoldoende of in het geheel niet meegewogen.

Het veronderstelde zicht op uitzetting is van cruciaal belang in de duur van vreemdelingendetentie. De gemiddelde duur ligt in Nederland aanzienlijk hoger dan in veel andere Europese landen. Niettemin lijkt langdurige detentie in overduidelijke gevallen van staatloosheid zelden voor te komen, omdat het zicht op uitzetting zo glashelder afwezig is. Echter, wanneer het verhaal van iemands afkomst of nationaliteit complex is, bijvoorbeeld bij personen die langdurig ‘onuitzetbaar’ zijn gebleken, is de kans op disproportioneel langdurige detentie groot. Dit gegeven is extra wrang wanneer terugkeer niet moedwillig wordt gefrustreerd, maar onhaalbaar blijkt vanwege de systematische weigering van enkele ambassades om mee te werken aan de terugkeer van hun burgers. De Nederlandse overheid is goed op de hoogte van het bestaan van dergelijke ‘moeilijke landen’ maar de detentieduur voor mensen afkomstig uit deze landen ligt twee keer zo hoog als het standaard gemiddelde. Tot overmaat van ramp heeft langdurige opsluiting in 2013 en 2014 voor een aantal landen tot geen enkele deportatie geleid. Administratieve detentie lijkt hier bestraffend van aard te zijn geworden; om afschrikwekkende werking te hebben in plaats van als toezichtmaatregel.

Het hernieuwde enthousiasme van de regering op het gebied van alternatieven voor detentie is reden tot vreugde. Een snelle schaalvergroting van de bestaande mogelijkheden en het verbreden van hun reikwijdte zou deze ambitie echt geloofwaardig maken. In dit licht is het ook de moeite waard om de aanbeveling van het ACVZ in acht te houden, om in ieder toekomstig detentiebesluit te motiveren waarom geen alternatief wordt toegepast. Helaas beschrijft de huidige noch de aangekondigde

wetgeving omstandigheden wanneer detentie niet mag worden opgelegd – ook al bestaan er uitgebreide criteria voor wanneer dit zou moeten. Hier ligt duidelijk ruimte voor verbetering, omdat een zorgvuldige toetsing van individuele kwetsbaarheid essentieel is om een besluit tot detentie redelijk en billijk te laten zijn. Staatloosheid zou goed een van de gronden voor kwetsbaarheid kunnen zijn, in welk geval detentie niet mag worden opgelegd. Dit is van extra belang vanwege de ingrijpende en zware omstandigheden in vreemdelingendetentie, ondanks recente veranderingen en een nieuw wetsvoorstel om het regime te reguleren. Het gangbare gebruik van isolatiecellen als disciplinaire maatregel is betreurenswaardig.

De meest waardevolle bijdrage die de Nederlandse regering kan leveren aan de levens van staatloze personen, is het beëindigen van vaak levenslange onzekerheid. Zonder heldere procedurele oplossingen zullen staatlozen herhaalde detentie moeten blijven vrees, onderwijl nog altijd onuitzetbaar. Zelfs na vrijlating is zelden een uitkomst in zicht, en staatlozen leiden dan ook vaak een doelloos bestaan aan de randen van onze samenleving. De manier waarop vrees voor gevangenschap actief wordt ingezet om meewerking aan terugkeer af te dwingen is niet alleen inhumain, maar ook nog eens grotendeels ineffectief. De Verenigde Naties stelden al dat “detentie pas niet-arbitrair is wanneer het noodzakelijk is in ieder individueel geval, redelijk in alle omstandigheden, proportioneel en non-discriminair”. Nu een aantal belangwekkende hervormingen al in gang zijn gezet en met een vaststellingsprocedure aan de horizon, kan en moet Nederland alle staatlozen binnen haar grenzen een duurzame oplossing bieden.

Aanbevelingen over de identificatie van staatlozen

1. Versnel de invoering van een procedure om staatloosheid vast te stellen en maak deze toegankelijk voor iedereen op het grondgebied. Vaststelling van staatloosheid zou vreemdelingendetentie moeten uitsluiten, aangezien het een reëel zicht op uitzetting verspert. Alternatieven voor detentie kunnen worden toegepast om uitzetting naar een derde land te bespoedigen, zolang het principe van non-refoulement hiermee niet wordt geschonden en aldaar tenminste een legale verblijfsstatus wordt geboden.
2. Terugkeer is zelden gemakkelijk voor staatlozen. Weeg dit gegeven mee bij het besluit tot inbewaringstelling en toets staatloosheid vooraf. Wanneer gedurende de voorbereiding van uitzetting onzekerheid bestaat over de nationaliteit van een individu, verwijst dan door naar de vaststellingsprocedure voordat een detentiebesluit wordt genomen. Zonder dergelijk onderzoek is de kans op arbitraire detentie groot.

3. Wanneer iemand met een onbekende nationaliteit wordt gedetineerd, onderzoek dan pro-actief of dit de kans op uitzetting negatief beïnvloedt. Personen die het risico op staatloosheid lopen, profiteren ook van een degelijke vaststellingsprocedure omdat hun specifieke omstandigheden hierin aan het licht komen en hun eventuele detentie met nog meer voorzichtigheid wordt gelast.
4. Ontwikkel heldere werkinstructies over staatloosheid in reguliere en asielprocedures, evenals in de keten van vreemdelingendetentie. Door de registratiesystemen van de IND en de DJI aan elkaar te koppelen kunnen relevante zaken beter worden geïdentificeerd en wordt een adequate reactie mogelijk.
5. Bied een tijdelijke verblijfsvergunning zodra staatloosheid formeel is vastgesteld (o.a. ter bescherming tegen herhaalde detentie) en volg internationale verplichtingen door een identiteitsdocument te verschaffen aan alle erkende staatlozen – ongeacht hun verblijfsstatus. Wijs een bevoegde instantie aan die deze documenten af mag geven.

Aanbevelingen over het detentiebesluit

6. Garandeer dat detentie altijd als uiterste maatregel wordt toegepast, nadat alle alternatieven (beginnend bij de minst ingrijpende) zijn overwogen. Alternatieven dienen niet te fungeren als beloning voor het meewerken aan uitzetting. Wanneer detentie toch noodzakelijk blijkt zou het eerste besluit expliciet moeten motiveren waarom er geen alternatief wordt gehanteerd.
7. Verricht grondiger onderzoek, en in een eerder stadium, naar het werkelijke zicht op uitzetting. De conclusie mag niet steunen op één geslaagde verwijdering, maar dient een meer algemene kans van slagen te weerspiegelen. Detentie opleggen wanneer al had kunnen worden vastgesteld dat uitzetting onhaalbaar is, is per definitie arbitrair. Documenten die eventueel in de toekomst te verkrijgen zijn, rechtvaardigen niet het opleggen van detentie in de tussentijd. Wanneer het risico op onttrekking aan toezicht groot is kan met alternatieven worden volstaan.

Recommendations related to removal, release from detention and re-detention

8. Limiteer het aantal ambassadepresentaties om (nieuwe) documenten te verkrijgen, evenals de tijdsspanne waarbinnen dit gebeurt. Veronderstel staatloosheid bij herhaalde afwijzingen of langdurig zwijgen van alle betrokken ambassades – en bied toegang tot alle bijbehorende rechten. Mensen mogen niet het slachtoffer worden van de diplomatieke grillen van een Staat.

9. Neem duidelijke passages op in de Vreemdelingenwet waarin criteria voor herhaalde detentie zijn vastgelegd, en een limiet wordt geplaatst op het aantal keer dat detentie als terugkeerinstrument mag worden aangewend. Registreer de optelsom van verschillende detentieperiodes. Gebruik detentie niet als middel om meewerking aan terugkeer af te dwingen. Mensen op deze wijze bestraffen staat haaks op de administratieve aard van vreemdelingendetentie.
10. Weeg eerdere pogingen tot uitzetting zwaarder mee bij het besluit tot herhaalde detentie (zowel in de besluitvorming van hulpofficieren van justitie als de rechterlijke macht). Kijk hierbij verder dan een periode van de voorbije 12 maanden, zoals momenteel lijkt te worden gehanteerd door de meeste gerechtshoven.
11. Verstrek een tijdelijke verblijfsstatus met bijbehorende rechten aan ex-gedetineerden die niet binnen een redelijke periode konden worden uitgezet. Bied in alle gevallen documentatie om hen te beschermen tegen herhaalde arrestatie en detentie, tenminste zolang er geen sprake is van nieuwe feiten of omstandigheden die hun uitzetting mogelijk zou maken.

OVER HET PROJECT

Het European Network on Statelessness (ENS) is een netwerk van niet-gouvernementele organisaties met ruim 100 leden in meer dan 30 landen. Dit onderzoek is onderdeel van een internationaal project, Protecting Stateless Persons from Arbitrary Detention, gericht op het beter begrijpen van de gangbaarheid en de gevolgen van (administratieve) detentie van staatlozen in Europa. Daarnaast poogt het project staatlozen te beschermen tegen arbitraire detentie door regionale en internationale standaarden toe te passen.

Een van de verwachte resultaten is de publicatie van een serie van landenrapportages (inclusief dit rapport) die de wetgeving, beleid en praktijk rondom de detentie van staatlozen onderzoeken in een aantal Europese landen. Ook beschrijven deze rapporten de impact van het geldend beleid op de levens van staatlozen en mensen die onuitzetbaar zijn, en daarmee het risico op staatloosheid lopen. De verschillende onderzoekstrajecten volgen in grote lijnen een gelijke methodologie: een combinatie van bronnenonderzoek en interviews met experts (overheid en niet-gouvernementeel) en staatlozen zelf.

Vanuit het project is ook een toolkit voor professionals ontwikkeld waarin bindende regionale en internationale standaarden op het gebied van staatloosheid en detentie worden toegelicht. De regionale toolkit is net als de volledige versie van dit rapport te vinden op de websites van ENS (www.statelessness.eu) en het ASKV / Steunpunt Vluchtelingen (www.askv.nl). Het rapport is geschreven door Karel Hendriks, coördinator van het ASKV (karel@askv.nl).

ENS is de Oak Foundation dankbaar voor hun genereuze steun die deze publicatie mogelijk heeft gemaakt. ENS dankt ook het Institute on Statelessness and Inclusion voor de geleverde expertise gedurende het project Protecting Stateless Persons from Arbitrary Detention.

The logo for the Oak Foundation, featuring a stylized oak leaf icon above the text "OAK FOUNDATION".

The logo for the Institute on Statelessness and Inclusion, featuring a stylized human figure icon above the text "Institute on Statelessness and Inclusion".

info@statelessness.eu
www.statelessness.eu

London, United Kingdom
Charity Number 1158414

European
Network on
Statelessness

Cover photograph: © Greg Constantine

2015 © European Network on Statelessness. All Rights Reserved.

This report and sections thereof may be distributed and reproduced without formal permission for the purposes of non-commercial research, private study, news reporting and training, provided that the material is appropriately attributed to the copyright-holder.